جنگ نمادین در حوزه ارزش ها: رقابت های ژئوپلیتیکی و مسابقات ورزشی بین المللی

دریافت مقاله: ۹۰/۹/۲۰ پذیرش نهایی: ۹۱/۵/۱۱
صفحات: ۱۴۰-۱۲۳

زهرا احمدی‌پور: دانشیار جغرافیای سیاسی دانشگاه تربیت مدرس
Email: z_ahmadypoor@yahoo.com
چمران بویه: دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیای سیاسی دانشگاه تربیت مدرس[۱]
Email:ch.buye@hotmail.com
رضا جنیدی: دانشجوی دکتری جغرافیای سیاسی دانشگاه تربیت مدرس
Email: j-reza1358@yahoo.com

چکیده

بروز جنگ و رقابت های ژئوپلیتیکی برآیند کنش جوامع انسانی برای رقابت بر سر ارزش ها و کسب منفعت مادی و معنوی است. جنگ به شیوه کلاسیک آن در رویارویی نیروها و ادوات نظامی نمایان می شود. انگیزه ی اقدام به جنگ بر بنیاد امیال غریزیی همچون مبارزه جویی، شکست دشمن و کسب ارزش استوار است. هرگاه که این امیال بستر مساعد اجتماعی خود را برای کنشگری پیدا کنند؛ صورت نمادینی از جنگ کلاسیک هویدا می شود. در این میان حوزه رقابت های ورزشی بستری مناسب برای بازنمایی نمادها، مناسک جنگ و رقابت های ژئوپلیتیک (مبارزه جویی و شکست دشمن) است. بر این اساس هدف این جستار پاسخ به این پرسش است که نسبت رقابت های ورزشی بین المللی و هماوردی های ژئوپلیتیک چیست؟ فرض این جستار بر این است که میدان رقابت های ورزشی بین المللی به لحاظ همپوشانی در مفاهیم قدرت، رقابت و ارزش های ملی با حوزه رقابت های ژئوپلیتیکی، عرصه جنگ نمادین کشورها و ملت ها است. نبرد و ستیز یاد شده از یک سو برآیند تفاوت در ادرک منافع و ارزشها نزد هویت های متکثر و متمایز انسانی در اجتماع است و از سوی دیگر بازنمایی غریزه رقابت ژئوپلیتیکی و جنگ (حوزه سیاسی) در حوزه اجتماعی است.

کلید واژگان: جنگ، ارزش، نماد، جهانی شدن، مسابقات ورزشی ، موقعیتِ تعریفی و معنایی، رقابت های ژئوپلیتیکی

---

[۱]. نویسنده مسئول: تهران- پل گیشا- دانشگاه تربیت مدرس- دانشکده ادبیات و علوم انسانی- گروه جغرافیا

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-08]

مقدمه

فرآیند ستیز و نبرد در لایه های اجتماعی زندگی انسان؛ رابطه ای ژئوپلیتیکی بر مبنای یک نظام ارزشی است که از طریق تحمیل اراده پدیده های اجتماعی نسبت به هم ایجاد می شود. به موازات سیر تکاملی حکومت ها در طول تاریخ، کنش های ژئوپلیتیکی دولت ها دچار دگرگونی های فراوانی شده است. این امر به ویژه در دوران مدرن و با ورود عنصری به نام ملت در مناسبات سیاسی ـ جغرافیایی نمود بیشتری به خود گرفته است. متاثر از این دگرگونی ها شیوه های بازنمایی روابط ژئوپلیتیکی نیز تغییر یافته و بنیان های تولید قدرت از شکل کلاسیک و سخت افزاری به شیوه های نرم افزاری و نوین همچون مفاهیم ارزشی سمت و سو یافته اند. در وضعیت جدید ژئوپلیتیک دیگر تنها مختص به کنش های نهاد دولت نیست، بلکه به مناسبات اجتماعی مردم در بکارگیری قدرت نیز توجه دارد. از این رو چنانچه کنش ژئوپلیتیکی دولت-ملت را بر بنیاد پندارها و رفتارهای آنها در عرصه های مختلف زندگی اجتماعی مانند جنسیت، نژاد، طبقه اجتماعی و ... مورد بررسی قرار دهیم می توان گفت میدان رقابت های ورزشی بین المللی، مینیاتور و فضای نمادین ژئوپلیتیکی یک کشور است، جایی که سبک ژئوپلیتیکی دولت ها و ملت ها به معرض نمایش در می آید. از این منظر، عرصه بین المللی ورزش، مبنایی استعاره ای برای عملکرد ژئوپلیتیکی واحدهای سیاسی بین المللی فرض می شود. میدان رقابت ورزشی متنی ژئوپلیتیکی است که واژه ها و گزاره های آن به صورت علائم و نشانه های نماد شناختی، سبک شناختی، روان شناختی، رفتار شناختی بروز و ظهور می کند و آرشیوی از لحظه های شکست و پیروزی را به نمایش می گذارد. از این رو میدان ورزش محل تجلی و تبلور تمایلات سیاسی قدرت ها و بازیگران سیاسی است که با ملموس ترین و صریح ترین شیوه ممکن، هویت ژئوپلیتیکی خود را در قالب یک جنگ نیابتی به نمایش می گذارند. نیابتی و نمادین شدن جنگ در حوضه ورزش از یک منظر، انقلابی مدرن و فاقد خشونت عریان در زندگی سیاسی- اجتماعی انسان معاصر است که با بهره گیری از تکنیک های نوین قدرت و سیاست، دامنه عملکرد خود را در فضای زندگی انسانی گسترش داده و به مثابه یک ایدئولوژی نوین در دوران مدرنیته، عقاید و آرمان های یک دولت و ملت را متاثر کرده است. بر این اساس نویسندگان در این نوشتار بر این باورند که میدان رقابت ورزشی به طور فزاینده ای در حال تبدیل شدن به عرصه رقابت های ژئوپلیتیکی بین بازیگران سیاسی و تجربه نوعی کنش ژئوپلیتیکی جدید است، بطوریکه قادر است بر روبنا و زیربنای مناسبات دولت ها و ملت ها تاثیر گذاشته و نوع مراودات آنها را به نمایش بگذارد. به عبارت دیگر میدان

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-08]

رقابت های ورزشی بستر یک کارزار ژئوپلیتیکی نمادین و هویت ساز است که در افزایش قدرت ملی کشورها نقش به سزایی ایفا می کند.

روش تحقیق

نوع تحقیق در این جستار توصیفی– تحلیلی بوده و شیوه گردآوری اطلاعات و داده ها نیز به روش کتابخانه ای و از منابعی چون کتب، مقالات، اسناد گزارش ها و اینترنت صورت پذیرفته است. بر این اساس در این تحقیق هرنوع رقابت در حوزه ورزش اعم از برگزاری مسابقات، محتوای رقابت های ورزشی، پیروزی در مسابقات و... از منظر ژئوپلیتیکی و توسط داده های کتابخانه ای تجزیه و تحلیل شده است. لازم به ذکر است که تفکیک ورزش ها و سنجش وزن هرکدام از آنها در رابطه با رقابت کشورها و اینکه کشورها بر اساس چه ملاکهایی حضور در میدان ورزشی را به میدانی دیگر ترجیح می دهند یا سنجش این موضوع که بین کنش های عملکردی نظام های ژئوپلیتیکی (جهانی و منطقه ای) و نظام های ورزشی(جهانی و منطقه ای) چه میزان همپوشانی وجود دارد موضوع تحقیقات دیگری است و در چهارچوب موضوعی این مقاله نیست.

بحث نظری

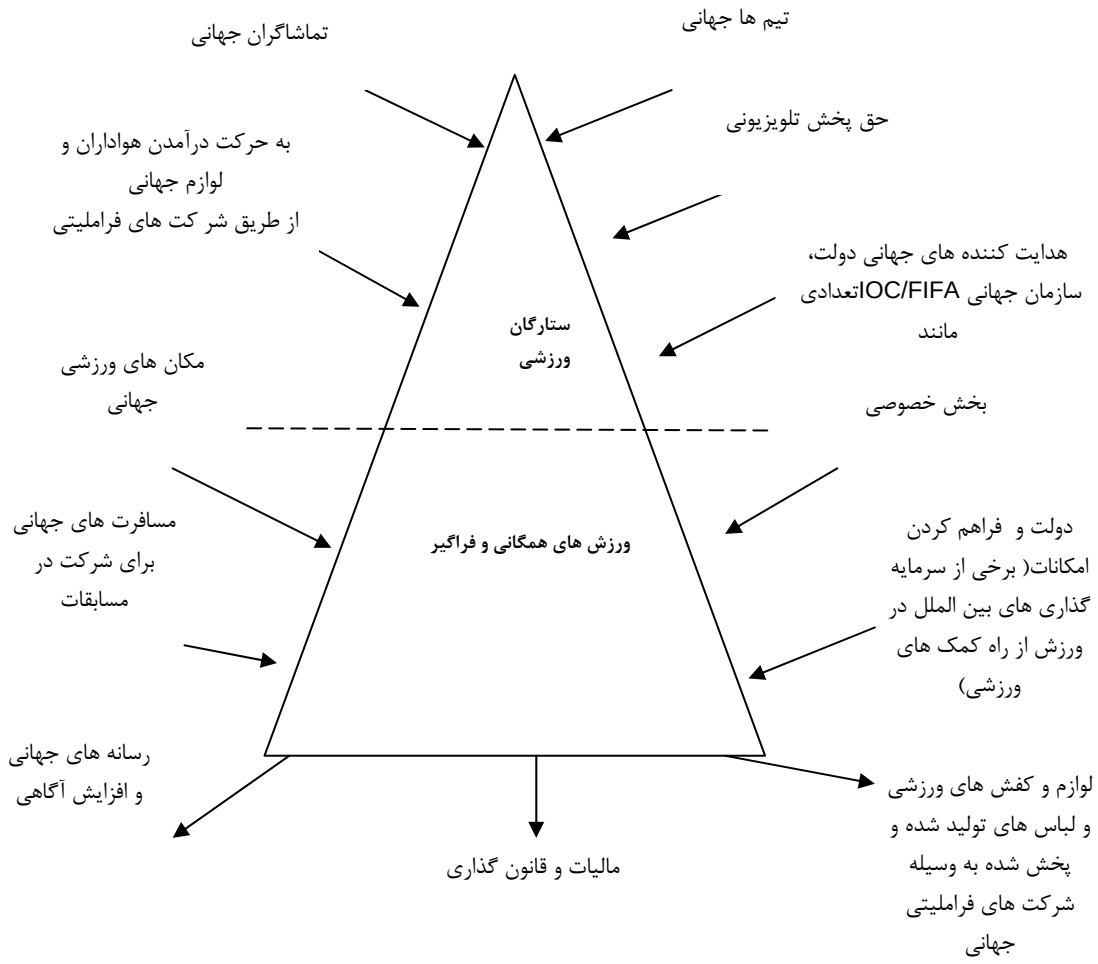
- جهانی شدن ورزش

ساختار فضایی ورزش که در قالب تشکیلات جهانی، قاره ای، منطقه ای، ملی و محلی تمامی گستره‌ی جهان را در بر گرفته است مفهومی با عنوان نظام ورزش جهانی پدید آورده است که نشانه های آن را می توان در فعالیت های ورزشی، شرکت کنندگان، هدایت کنندگان و طرفداران متاثر از عملکرد اقتصاد جهانی، وجود سازمان های ورزشی جهانی(IOC, FIFA و ... شرکت های جهانی ارتباط راه دور، بین المللی شدن تیم ها و لیگ ها، تقسیم بین المللی کار در زمینه صنایع و تولیدات ورزشی(نایک، آدیداس و...)، جابجا شدن جهانی رویدادها و بازیکنان و نیز هواداران، پیدایش تیم های مرکب از فرهنگ های مختلف در لیگ ها مشاهده کرد (وارن، ویدریک،۱۳۸۴:۷۲).

از نیمهٔ دوم قرن بیستم ، ورزش مدرن به عنوان پدیده‌ای جهانی به گونه‌ای مستقیم با منافع نهاد های جهان گرا پیوند یافت به گونه ای که هم اکنون بازی‌های المپیک، جام های جهانی ورزشی و ... با نهادهای سیاسی و اتحادیه‌های تجاری بین المللی ارتباط تنگاتنگی دارند و تفکر جهانی سازی در جهان امروز را به نمایش می گذارد(Maguire, 1999:94) . فرآیند شکل گیری

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-08]

ساختارهای نظام جهانی ورزش و پویایی آن با طراحی، تنظیم و اقداماتِ حمایتی و مشارکتی دولت‌ها در کشورهای آمریکای شمالی، ژاپن ، اروپای غربی و به طور کلی جهان توسعه یافته و قدرتمند تکوین یافت (Coakley: 2001: 337) و موجب توسعه فضای جغرافیایی و اجتماعی کشورهای مذکور شد و پس از آن در سایر کشورها مورد توجه قرار گرفت.

شکل(۱)مدل جهانی شدن ورزش(وارن، ویدریک،۱۳۸۴:۷۲)

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-08]

- نسبت جنگ و نظام ارزش ها

جنگ[1] حاصل برخورد میان منافع و ارزش های موجود در قلمرو پدیده های اجتماعی است و منطق آن مرگ و حذف دیگری است. (هونتزینگر۱۳۶۸: ۴۶) جنگ آیینهٔ تمام نمای روحیات و ارزش های فرهنگی یک ملّت است که بر اساس شرایط اجتماعی و تاریخی شکل گرفته است. (گیویان،۱۱۰:۱۳۶۸) بنابراین جنگ یک ارزش تاریخی است (جهانبگلو،۸۱:۱۳۶۸). ارزش واکنشی عاطفی از سوی موجود زنده نسبت به یک شی، وضعیت و عمل (Hilliard ،1950:41). همچنین زیربنای نمادین رفتار است (گی روشه، ۱۳۶۷ :۷۶). احساس تهدید نسبت به از دست رفتن یا تجاوز به ارزشها منجر به واکنش ستیزه جویانه می شود. از این رو ارزش، ادراکی از نیازها است که در گزینشِ ابزار و انتخاب اهداف برای اعمال فرد یا گروه تأثیر گذاشته (Parsons Talcott , Shils Edward , Smelser Nei, 2001:395) و چیستی و روش استمرار یا عدم استمرار وجود چیزی را بیان می کند. (Rokkan ،1970:5) به هنگام جنگ دولت بر اساس تلقی از ارزش های خود به وحدت ایده آل و انسجام درونی میان خود و ملّت می رسد(جهانبگلو،۸۵:۱۳۶۸) وقوع جنگ به چند عامل به شرح زیر بستگی دارد: ۱- وجود دو یا چند اجتماع مستقل که در منطقه معینی سکونت دارند. ۲- وجود رابطه متقابل بین اجتماعات مذکور ۳- برقراری روابط ستیز آمیز بین آن اجتماعات ۴- وجود انتظام کافی در روابط ستیز آمیز بین دو اجتماع مستقل(بیل،۴۷:۱۳۶۷).

- نماد[2]

نمادها هسته اصلی تصورات و رویاهای انسان هستند و به امیال، آرزوها، رفتار و سکنات ما شکل و جهت می دهند. نماد به معنای چیزی است که با قرار گرفتن به جای چیز دیگر, یک قرارداد یا توافقی را به وجود آورده است. (Peirce, 1955 :102) نماد جزیی از نشانه هاست و نشانه در هر زبانی بر قراردادی استوار است و تلاش می کند تا از ارتباطی ماهوی بین دال و مدلول نشإت گیرد. (Weber, 1977: 45) نماد ابزاری است که بتوان با آن به طور معنی دار چیزی دیگر را شناساند(رابرتسون، ۱۳۷۴: ۷۹) یا به عرصه دیگری اشاره کرد یا بیانی استعاره گونه و رمزی(صلیبا، ۱۳۸۵: ۴۲۳) از اعمال و رویدادها ارائه دهد. مثلا پرچم سفید نماد تسلیم

[1].war
[2]. Symbol

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-08]

شدن است. لذا نماد عینیت بخشی صوری به یک محتوای ذهنی است بگونه‌ای که محتوا غالب بر صورت است.

- ژئوپلیتیک ورزش

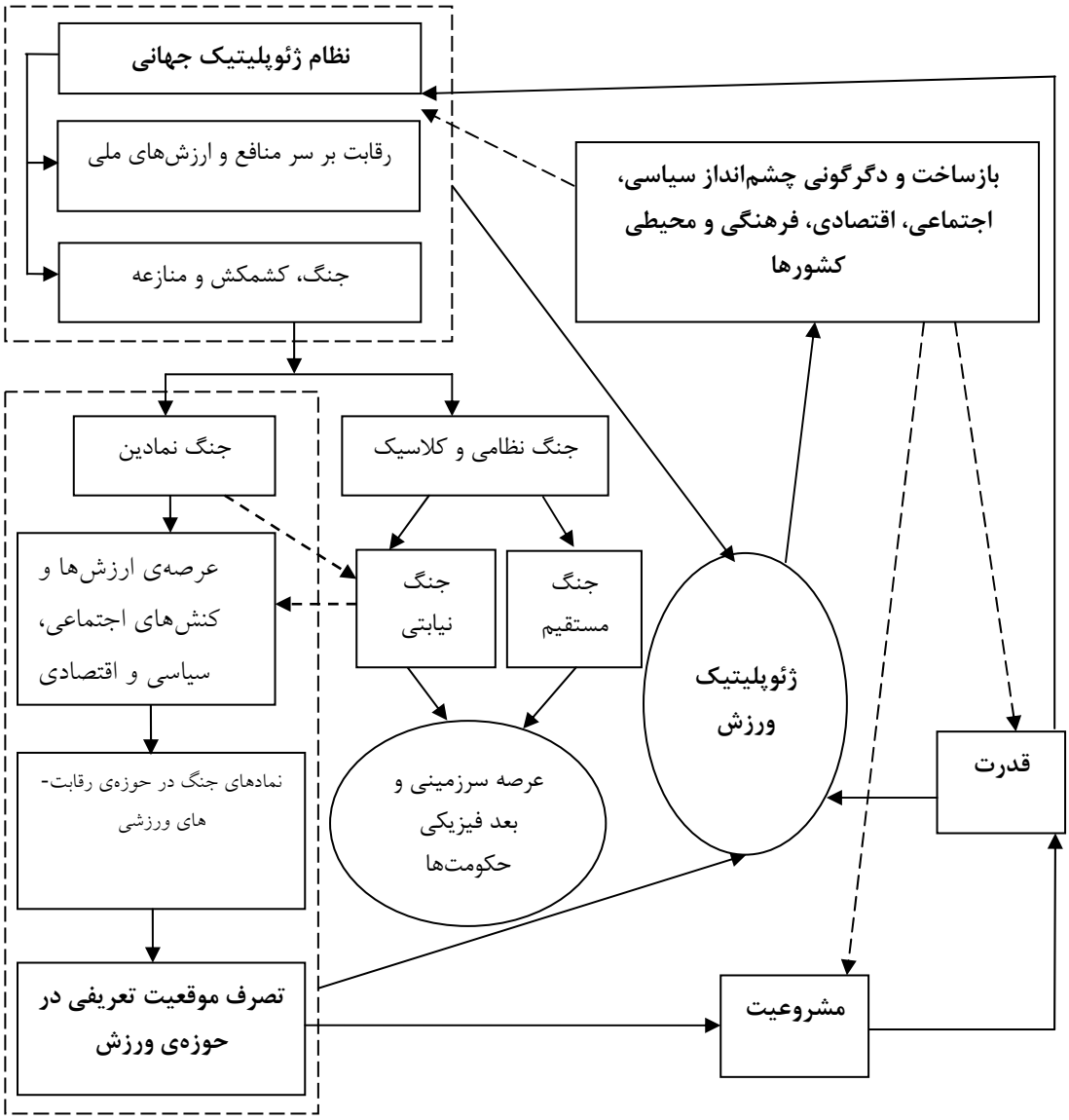
صاحب نظران موضوع ژئوپلیتیک را رفتار گروه های انسانی متشکل نسبت به یکدیگر برپایه کنش‌های ناشی از ترکیب جغرافیا، قدرت و سیاست می دانند (حافظ نیا، ۱۳۸۵: ۵۶ – ۵۵). به موازات ساختار ژئوپلیتیک جهانی، ساختار جهانی ورزش قرار دارد که کارکردهای آن از طریق سازمان های جهانی ورزش مانند فیفا و کمیته بین المللی المپیک در تمام عرصه های جغرافیایی جهان اعمال می شود. درهم تنیدگی ساختار جهانی ورزش با مفاهیم قدرت، رقابت، جغرافیای مکانی، ارزش های ملی و نظام ژئوپلیتیک جهانی پدیدآورنده مفهوم ژئوپلیتیک ورزش است که بطور گسترده ای زندگی خصوصی و عمومی مردم جهان را تحت سیطره خود قرار داده و بر رفتار افراد، جوامع ودولت ها تاثیر می گذارد. از این رو حوزه ورزش نیز به لحاظ پیوند با مفاهیم قدرت، رقابت، سیاست و مکان از منظر ژئوپلیتیکی قابل واکاوی است.

- زبان نمادین، کنش اجتماعی و مسابقات ورزشی

الگوها و نقش های اجتماعی انسان که به مدد استقرار و مشاهده کنش اجتماعی افراد و گروهها شناخته می شوند؛ به نوبه خود می توانند به مثابه بیان نماد تلقی شده و نظام ارزش ها را شکل دهند. انسان ها بر اساس ارزش ها، الگوهای اجتماعی را انتخاب می کنند (Klucrihohn and Strodtbeck:1961:57) بر این اساس کنش های اجتماعی با نمادگرایی همپوشی دارند، به شکل های مختلف با نمادها ارتباط می یابند و نیز با انواع مختلف نماد توجیه می شوند و رشد می کنند. به عبارت دیگر کنش انسانی صورتی نمادی دارد. نمادها نیاز جوامع به همبستگی و تمایز هستند. نمادهای میدان رقابت ورزشی در کنش‌های اجتماعی دو ویژگی دارند: نخستین ویژگی انتقال پیام مورد نظر توسط گروهی به گروه دیگر است. دومین ویژگی احساس تعلق به جمع و گروه است. بر اثر این ویژگی‌ها ارزش‌های ملی از طریق نمادهای ورزشی بازنمایی می شوند. از آنجا که هر کشوری دارای تعدادی نماد و ارزش معین است؛ همواره ارتباط روانی و عاطفی خاصی میان مردم و فضاهایی که در آن زندگی روزمره خود را می گذرانند، وجود دارد (مویر، ۱۳۷۳: ۲۹). این احساس عاطفی نسبت به نمادها، عناصر و اجزاء هویت جوامع انسانی را تشکیل می‌دهد. مولفه‌های عینی هویت در سطح اجتماع هویت ملی را شکل می‌دهند و آن را از دیگر ملیت‌ها متمایز می‌کنند. هویت ملی همانند هویت

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-08]

فردی و جمعی در کشاکش تصور ما از دیگری شکل می‌گیرد. بنابراین خودآگاهی از هستی ما با آگاهی از هستی دیگران همراه است. (اشرف، ۱۳۷۳: ۸)

شکل(۲)مدل ژئوپلیتیک ورزش(محققان)

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-08]

- تماس دولت ها در میدان ورزش و جنگ نمادین قدرت ها

رویارویی ملت‌ها در میدان رقابت‌های ورزشی به‌عنوان جزیی از ساختار سیاسی یک کشور، منجر به رودرویی بخشی از نظام سیاسی کشورها در برابر هم می شود. ملت در برابر ملت، یعنی حضور بی واسطه و رو در رو بخشی از اجزا یک دولت در برابر دولت دیگر. حضور ملت به عنوان جزیی از ساختار نظام سیاسی(حافظ نیا و مجتهد زاده، ۱۳۸۷: ۳) در میدان رقابت ورزشی به این معنا است که این دولت‌ها هستند که به رقابت باهم می پردازند. دولت مدیریت سیاسی را هم در عرصه داخلی و هم بین المللی به وکالت و نیابت از مردم برعهده دارد (حافظ نیا ۱۳۸۸:۶). بدین‌ترتیب رویارویی‌های ژئوپلیتیک دولت‌ها به گونه‌ای نیابتی و نمادین توسط ملت‌ها در میدان رقابت ورزشی پیگیری می شود. به عبارت دیگر رقابت و ستیز در میدان ورزش به شکلی فراگیر محل بازنمایی کشمکش و جنگ نمادین میان دولت‌ها، ملت‌ها و همچنین رونوشتی از قلمرو عمومی جوامع انسانی در ابعادی کوچکتر است که پیش از هر چیز مکان ستیز و رقابت نیروهای سیاسی-اجتماعی است. به هر میزان که دولت‌ها نسبت به هم دچار حساسیت باشند این حساسیت به تیم‌ها و هوادارن منتقل می شود و غالبا بعد از روشن شدن نتایج، واکنش ها در قالب طیفی از رفتارهای متفاوت اعم از خشونت‌آمیز یا عاری از خشونت نمود پیدا می‌کنند. دولت‌ها در میدان ورزش با تغییر لباس و رفتار معمول خود در عرصه سیاست، با ایجاد تصویری متفاوت، سعی در نمایاندن چهره‌ای کارامدتر و جذاب‌تر از نظام سیاسی خود دارند. عمده‌ترین موقعیت قابل تملک که ملت‌ها و دولت‌ها در میدان ورزش به دنبال آن هستند، تصاحب موقعیتِ تعریفی و معناییِ[1] قلمرو ورزش و توانایی اقتدارگرایانه و مشروع در تحمیل این قلمرو به دیگران است. از این رو پیروزی در این وادی مشروعیت زا است. مشروعیت۲ تولید قدرت می‌کند. قدرت و افزایش آن همواره سودای حکومت‌ها بوده است(مورگنتا، ۱۳۸۹: ۹۳). رقابت ورزشی با برانگیختن احساسات بسیار قوی ملی و میهنی فرصتی را برای تجربه هیجانات جنگ مهیا می کند زیرا ماهیت مسابقه ورزشی، ترغیب کننده مفاهیم جنگی همچون سرعت ،حمله، تاکتیک، دفاع و... است. با مقایسه نمادها در دو حوزه ورزش و جنگ ما به ادراک روشنی از مفاهیم جنگی همچون سرعت ،حمله، تاکتیک، دفاع و... دست پیدا می کنیم. در جدول تطبیقی زیر به ارتباط نمادین سوژه‌های جنگ و ورزش اشاره شده است:

[1]. Position of definition and semantic
[2].Leghitimation

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-08]

جدول(۱)همپوشی نمادهای حوزه ورزش و جنگ(محققان)

حوزه ورزش	حوزه جنگ
میدان مسابقه	میدان جنگ
تیم های ورزشی	لشکرهای جنگی
سوت داور	شیپور جنگ
مربی و کادر مربیگری	فرمانده لشکر و افسران جنگی
رنگ پیراهن تیم ها	رنگ لباس لشکریان
رقابت برای پیروزی در مسابقه	رقابت برای پیروزی در جنگ
پرچم تیم های ورزشی	بیرق و پرچم لشکرهای جنگی
مبارزه تن به تن دو ورزشکار	مبارزه تن به تن دو جنگجو
نوع سیستم تیم ها برای مسابقه	نوع سیستم لشکرها برای جنگ
لوازم و ابزارهای ورزشی	سلاح های جنگی
تقسیم بندی ساختار تیم به خطوط دفاعی، میانی و حمله	تقسیم بندی ساختار یک نیروی جنگی به خطوط دفاعی، میانی و حمله
استراتژی و تاکتیک تیم ها و ورزشکاران	استراتژی و تاکتیک نیروهای جنگی

متاثر از همین همپوشانی‌های نمادین است که رینوس میشلز مربی سابق تیم ملی فوتبال هلند فوتبال را جنگ نامیده است. بر این اساس پیروزی در میدان ورزش نماد پیروزی کشوری در برابر کشور دیگر است زیرا نمادها و مناسک سیاسی ابزار ها و اهدافِ کسب قدرت اند (Hunt:2004:93) از این رو عمل ورزشی به مثابه مناسک و آیینی است که کشورها انجام می دهند و عرصه رقابت ورزشی نیز به عنوان میدان ستیز بر سر یک منفعت حیاتی، به گونه ای نیابتی نمادی از یک رقابت ژئوپلیتیک و ابزاری جهت دسیابی به قدرت است.

یافته های تحقیق

- نظام ورزش به مثابه یک ارزش ملی

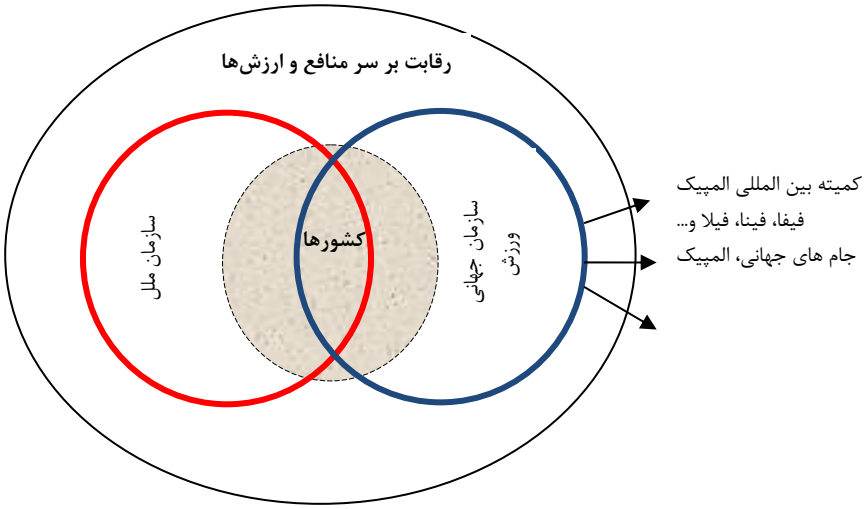
نظام های سیاسی به ورزش ملی به عنوان یک ارزش ملی باور دارند و آن را به مثابه منافع ملی خود قلمداد می کنند. موفقیت‌های ورزش ملی در صحنه جهانی توجه تمامی جهانیان را به خود جلب می‌کند و موجب تقویت غرور ملی کشورها، و نیز متقاعدکردن مردم دنیا به کارآیی و اثربخشی ساختار نظام سیاسی- اجتماعی کشورها می‌شود. کارکرد ارزشی ورزش تا

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-08]

آنجا اهمیت دارد که جنبه هویتی و وجودی کشورها را تشکیل می دهد. برای نمونه اگر فوتبال را از کشور های برزیل و آرژانتین بگیرند، مردم این دو کشور و همه آنانی که این کشورها را با توجه به این هویت می شناسند به چه چیزی افتخار خواهند کرد؟ بنابراین ورزش ملی یکی از مهمترین ابزارها برای تقویت پرستیژ ملی و هویت ملی است. اهمیت ورزش به مثابه یک ارزش ملی را می توان در نمونه های فروان جهان سیاست و ورزش مشاهده کرد که در زیر به تعدادی از آنها اشاره می شود.

-آفریقای جنوبی، نظام سیاسی جدید و جام جهانی فوتبال

تلاش های ده ساله نلسون ماندلا و دولت این کشور برای میزبانی جام جهانی ۲۰۱۰ سرانجام منجر به کسب این میزبانی این رقابت ها شد. آنها می خواستند با کسب این میزبانی ثابت کنند که دوران نژادپرستی و چندپارگی ملت در آفریقای جنوبی به سرآمده است. در این ارتباط منتسکیو به مفهوم «روح کلی» اشاره می کند و بر این باور است که یک نظام اجتماعی پایدار نمی ماند مگر آنکه احساس عاطفی متناسب با آن در نزد مردم وجود داشته باشد (آرون،۱۳۸۷: ۱۳۱ -۳۴۲). برگزاری جام جهانی فوتبال در آفریقای جنوبی و حضور تیم ملی این کشور مرکب از بازیکنان سیاه پوست و سفید پوست ثمره انقلاب نسلون ماندلا را در ایجاد کشوری یکپارچه و متمدن به جهان نمایان کرد.

شکل(۳) مدل همپوشانی نهادهای ورزشی و سیاسی(محققان)

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-08]

- رقابت انگلیس و روسیه بر سر میزبانی جام‌جهانی ۲۰۱۸

کسب میزبانی جام جهانی ۲۰۱۸ و رقابت روسیه و انگلیس برای تصاحب میزبانی آن یادآور رقابت های ژئوپلیتیکی این دو کشور با عنوان بازی بزرگ بود. انگلیس خود را برای میزبانی جام‌جهانی ۲۰۱۸ نامزد کرده بود. اهمیت این رخداد به گونه ای بود که دولت‌های دو کشور مستقیما وارد این موضوع شدند؛ بطوریکه تیم بازرسان فیفا هنگام ورود به لندن از سوی نیک کلگ، معاون نخست وزیر انگلستان مورد استقبال قرار گرفتند. در مقابل ولادیمیر پوتین نخست‌وزیر روسیه نیز در مسکو و در جمع بازرسان فیفا عنوان کرد: «ما حاضریم تمام تضمین‌های لازم از جانب دولت را ارائه کنیم.» (www.guardian.co.uk). اما سرانجام روسیه میزبانی را تصاحب کرد. در این ارتباط مطبوعات انگلستان واکنش های تندی از خود نشان دادند به گونه ای که فیفا را محکوم کردند و از تیتر "از قبل تعیین شده" استفاده کردند و علاوه بر این به طور مستقیم نظام سیاسی روسیه را هدف قرار دادند. تری ونبلز[1] مربی سابق تیم ملی انگلیس این رای را شرم آور توصیف کرد. وی عنوان کرد: نباید از اینکه روسیه میزبانی جام جهانی دو هزار و هجده را به دست آورد تعجب می کردیم، هر چه باشد فیفا و کا گ ب هر دو پشت سازماندهی مخفیانه کره زمین هستند (http://news.bbc.co.uk) روزنامه دیلی میرور نیز نوشت، روسیه کشوری مافیایی است که فاسد است، و فیفا را متهم کرد که خود را فروخته است(http:// www.mirror.co.uk).

- جنگ و کنش های حوزه ورزش

انقلاب مجارستان و المپیک۱۹۵۶ ملبورن استرالیا

در واکنش به سرکوب جنبش انقلابی مجارها توسط شوروی، کشورهای هلند اسپانیا و سوئیس بازیهای المپیک ۱۹۵۶ ملبورن استرالیا را تحریم کردند. انقلاب ۱۹۵۶ مجارستان قیامی مردمی علیه دولت استالینیستی جمهوری خلق مجارستان و سیاست‌های تحمیلی شوروی بود که از ۲۳ اکتبر تا ۱۰ نوامبر سال ۱۹۵۶ میلادی به طول انجامید. این انقلاب در سراسر مجارستان گسترده شد و دولت سقوط کرد. در مقابل رهبران کمونیستی شوروی تصمیم به سرکوبی انقلاب گرفتند. در ۴ نوامبر، نیروی عظیم شوروی بوداپست را مورد تهاجم قرارداد. مقاومت مردم تا ۱۰ نوامبر به طول انجامید (Stephen,1953:139-52).

[1]. Terry Venables

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-08]

اشغال افغانستان و تحریم المپیک ۱۹۸۰مسکو

در روز ۲۷ دسامبر سال ۱۹۷۹ نیروهای ارتش شوروی به افغانستان حمله کردند. در واکنش به این رخداد در سال های ۱۹۸۰ و ۱۹۸۴ آمریکا و ۶۴ کشور غربی المپیک ۱۹۸۰ مسکو را تحریم کردند. در واکنش به این عمل، شوروی و کشورهای پیمان ورشو نیز با ادعای فقدان امنیت برای ورزشکارانشان، در المپیک ۱۹۸۴ لس آنجلس شرکت نکردند و به جای آن در همان سال بازیهایی تحت عنوان جام دوستی را آغاز کردند(**همان:۲۰۲**) البته شوروی در واکنش به بلوک غرب، از سال ۱۹۲۸ رقابت هایی بین المللی با عنوان اسپارتاکاید را شکل داده بود و تا سال ۱۹۵۲ در بازیهای المپیک شرکت نکرد (Findling, Kimberly 2004:125).

جنگ فوتبال

در سال ۱۹۶۹ کشمکش‌های مرزی میان هندوراس و السالوادور به جنگ فوتبال اشتهار یافت، چرا که این کشمکش ها پس از برگزاری یک سری بازی‌های مقدماتی جام جهانی فوتبال بین دو کشور حادث شد. این جنگ ۵ هزار کشته بر جای گذاشت. ریشه این جنگ به انجام اصلاحات ارزی در کشور هندوراس و مشکلات کمبود زمین مناسب کشاورزی در السالوادور و مهاجرت مردم السالوادور به هندوراس باز میگردد . تیم های ملی فوتبال دو کشور هندوراس و السالوادور در یکی از دیدارهای دور انتخابی مسابقات جام جهانی فوتبال ۱۹۷۰ رودرروی یکدیگر قرار گرفتند. بازی با پیروزی هندوراس به پایان رسید که به درگیری شدید میان طرفداران دو تیم در ورزشگاه منجر شد. پس از پایان بازی و زمانی که طرفداران دو تیم به جان یکدیگر افتاده بودند به قلب یک دختر هجده ساله السالوادوری به نام امیلیا بولانوس گلوله‌ای شلیک شد که بلافاصله جان سپرد و پس از آن مردم السالوادور آن دختر را شهید نامیدند. مراسم خاکسپاری این دختر در حالیکه تابوت او توسط بازیکنان تیم ملی فوتبال السالوادور حمل می شد و شخص رییس جمهور السالوادور نیز پشت سر تابوت حرکت میکرد، از تلویزیون آن کشور پخش شد (Risol,2010:140).

نبرد فالکلند در جام‌جهانی فوتبال

رقابت های ورزشی آرژانتین و انگلستان به نحو بارزی متاثر از جنگ فالکلند است. نبرد فالکلند در ۴۲۵ مایلی سواحل آرژانتین (جزایر فالکلند) رخ داد. جزایر فالکلند (مالویناس[1]) برای مدتی طولانی مورد مشاجره آرژانتین و انگلیس بوده است. از سال ۱۸۳۳ جزایر فالکلند به

[1]- Malvinas

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-08]

صورت مستعمره انگلیس درآمد و آرژانتین نیز همواره نسبت به اشغالگری انگلیس اعتراض داشته است. در آوریل ۱۹۸۲ ارتش آرژانتین با حمله‌ی نظامی جزایر را تصرف کرد ولی حملات متقابل انگلیس در ماه جولای موجب عقب نشینی آرژانتین شد.(Gibran: 2007:53) . چهار سال پس از جنگ فالکلند در جام جهانی ۱۹۸۶ آرژانتین، دو کشور رودروی هم قرار گرفتند. متاثر از رخداد جنگ، این بازی از حساسیت فوق العاده ای برخوردار شد. این بازی در نهایت با دو گل مارادونا، که گل دوم را با دست وارد دروازه انگلستان کرد، به سود آرژانتین خاتمه پیدا کرد. این گل به دست خدا مشهور گشت. آرژانتینی ها از شکست انگلستان در آن سال به عنوان انتقام جنگ فالکلند یاد می کنند.

جنگ‌های جهانی و رقابت‌های ورزشی آلمان و انگلستان

خشونت هولیگان‌های انگلیسی به ویژه در برابر آلمان ها نیز نوستالژی غریبی از جنگ‌های جهانی اول و دوم را در ذهن متبادر می سازد؛ به ویژه زمانی‌که انگلیسی‌ها در واکنش به قهرمانی‌های تیم ملی آلمان در جام جهانی؛ شکست آلمان‌ها در دو جنگ جهانی را به آنها یادآور می‌شوند و عنوان می کنند که ما هم پیروز دو جنگ هستیم(www.burmadigest.info).

جنگ های ۸۰ ساله اسپانیا و هلند

در سال ۲۰۱۰ مردم اسپانیا در جریان جشن‌های خیابانی خود پس از پیروزی اسپانیا بر هلند در جام‌جهانی آفریقای جنوبی تابوت کشور هلند را بالای سر بردند و آن را به صورت نمادین تشییع کردند که با واکنش مردم و مقامات سیاسی هلند مواجه شد. این واکنش، حرکتی نمادین، جهت نشان دادن دشمنی دیرینه این دو کشور بود؛ چرا که هلندی‌ها بواسطه جنگ های ۸۰ ساله خود برای استقلال، در سرود ملی خود اسپانیا را به عنوان دشمن قسم خورده یاد می‌کنند (Parker,1987:2).

- بازنمایی تنش های ژئوپلیتیکی در میدان ورزش

پس از جنگ جهانی اول کشورهای پیروز مانع از حضور کشورهای مغلوب در المپیک ۱۹۲۰ شدند. سال ها بعد در بازی‌های المپیک تابستانی ۱۹۳۶ در برلین، حزب نازی آلمان از این رقابت‌ها به‌عنوان ابزاری جهت نشان دادن قدرت و شکوه مکتب نازیسم به رقبای جهانی خود استفاده کرد(Simon, 2004: 219). در این خصوص همچنین می توان به جام جهانی ۱۹۹۸ فرانسه و رویارویی دو تیم ایران و آمریکا در مرحله گروهی اشاره کرد. متاثر از خصومت‌ها، تنش‌ها و رقابت‌های ژئوپلیتیکی ایران و آمریکا بعد از انقلاب اسلامی ۵۷، حساسیت این رقابت

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-08]

به اندازه‌ای بالا بود که ناظران و کارشناسان بین‌المللی به این رویداد لقب" بازی قرن" دادند (http://www.footballmedia.net). از نمونه‌های دیگر می توان به تنش هیدروپلیتیک مصر و سودان بر سر استفاده از رود نیل اشاره کرد. در رقابت‌های مقدماتی جام‌جهانی ۲۰۱۰ زمانی که ۲ تیم مصر و الجزایر برای روشن شدن سرنوشت صعود راهی میدان شدند؛ سودانی‌ها که میزبان مسابقه بودند حمایت خود را از الجزایر اعلام کردند زیرا خصومت مصر و سودان بر سر رود نیل قدمتی تاریخی داشت و زمانی که مصری‌ها شکست را پذیرفتند مردم کشورشان برای اعتراض به نحوه میزبانی سودانی‌ها پیش روی سفارت مصر دست به اعتراض زدند. (http://www.vatanemrooz.ir)

تجزیه و تحلیل داده ها

همپوشانی و اشتراک نماد های جنگ(هجوم، دفاع، رقابت، قدرت، سیاست، خشونت، پیروزی و شکست) به عنوان پدیده ای ژئوپلیتیکی با عرصه ورزش، فضایی مستعد برای بازنمایی تمایلات ستیزه جویانه انسانها و علایق ژئوپلیتیکی دولت ها فراهم کرده‌است. به عبارت دیگر ورود رقابت های سیاسی کشورهای جهان در ساختار جهانی ورزش حوزه ژئوپلیتیک ورزش را بوجود آورده است. برای مثال رقابت انگلستان و روسیه بر سر میزبانی المپیک ۲۰۱۸ ریشه در رقابت های ژئوپلیتیک دیرینه دو کشور در عرصه سیاسی جهان دارد. حوزه‌ی ژئوپلیتیک ورزش برای کشورها معرف موقعیت و جایگاهی است که ارزشی قدرت‌آفرین داشته باشد. قدرتی که امکانی جدید برای توسعه وزن ژئوپلیتیکی کشورها فراهم کرده است. کارکردهای قدرت آفرین موفقیت های ورزشی سبب شده تا رقابت برای کسب جایگاه مناسب در حوزه بین المللی ورزش، از جانب کشورها شدت پیدا کند تا به وسیله پیروزی در میدان رقابت‌های ورزشی برتری هویتی خود را به دیگران تحمیل کرده و همچنین میل به مبارزه‌جویی و چیرگی بر هویتِ غیر خود را ارضاء کنند. علاوه براین برگزاری مسابقات جهانی ورزشی منافع فراوانی برای کشورهای میزبان دارد که نمود عینی آن در تلاش فراگیر و گسترده کشورها در کسب میزبانی رقابت های المپیک، جام های جهانی و... آشکار است. از این رو، ورزش دیگر امری صرفا بدنی تلقی نمی‌شود، بلکه از منظر مفهوم قدرت، ورزش بعدی سیاسی و ژئوپلیتیک پیدا کرده است. از این رو متاثر از کارویژه های سیاسی ورزش، مفاهیم جدیدی چون سیاست ورزشی، بازی سیاسی، دیپلماسی ورزشی و... به وجود آمده است. توانایی عرصه ورزش در بسیج عمومی، برانگیختن احساسات، توسعه قدرت ملی، ایجاد مشروعیت و ملت سازی سبب شده تا حکومت ها عرصه ورزش را قلمرو جدیدی برای کنش‌گری سیاسی خود بیابند. از منظر کارکردهای

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-08]

داخلی ورزش، پیامدهای کامیابی در میدان ورزش نشان‌گر کارامدی مدیریت سیاسی کشورها خواهد بود. همچنین ناکامی‌های میادین ورزشی یکی از مولفه های کاهش مشروعیت سیاسی خواهد بود. به عبارت دیگر کنش‌های ژئوپلیتیکی عرصه ورزش در شکل‌دهی به افکار عمومی و مدیریت عرصه عمومی نقش مهمی دارد. از این رو عرصه رقابت های ورزشی بین‌المللی مورد علاقه نهاد مدیریت سیاسی کشورها قرار گرفته و دولت ها از آن برای افزایش قدرت و مشروعیت در داخل کشور و قدرت‌نمایی ژئوپلیتیکی در خارج از کشور بهره می‌گیرند.

نتیجه گیری

تاثیر گستردهٔ رخدادهای ورزشی بر کنش‌های اجتماعی و سیاسی جوامع انسانی موجب شده است تا کارکردهای قلمرو ورزش و جهان سیاست روز به روز درهم‌تنیده‌تر شوند. به همین دلیل است که عرصهٔ ورزش جایگاه ویژه‌ای رویارویی‌های نمادین بین‌المللی و هویت‌ساز کشورها دارد. امروزه تصمیم‌گیری، کنترل و سازماندهی فعالیت‌های سیاسی، اجتماعی و اقتصادی حوزه ورزش تحت تأثیر برنامه‌ریزی‌ها و استراتژی‌های نهاد دولت قرار گرفته است. این امر در قالب بهره‌گیری از ورزش به عنوان شاخصی برای نمایش توانمندی های توسعه‌ای در سطح جهان، به منظور تصاحب بازارهای اقتصادی و فرهنگی بین‌المللی صورت می‌گیرد. بر این اساس پیروزی در میدان ورزش نماد چیرگی دولتی در برابر دولت دیگر است؛ زیرا نمادها و مناسک سیاسی ابزار و هدف کسب قدرت اند. از این رو عرصه رقابت ورزشی به عنوان میدان ستیز بر سر یک منفعت و ارزش حیاتی، به گونه ای نیابتی نمادی از یک رقابت ژئوپلیتیک است. از آنجا که زیرساخت های ورزش ملی یک کشور جانمایه خود را از عناصری چون پرچم، کشور، قومیت، زبان، آرمان ها و هویت سیاسی متمایز می گیرد و مهمتر اینکه توسط سرمایه گذاری های دولتی موجودیت پیدا میکند، به طور طبیعی ورزش ملی یک کشور در مقابل ورزش ملی دیگر کشورها به ویژه کشورهایی که به لحاظ هویت سیاسی و اجتماعی متمایز هستند با حساسیت-های خاص خود روبرو خواهد شد. در این راستا پیشنهاد می‌شود تا برنامه‌ریزان دولتی در برنامه‌های ۵ ساله توسعه کشور، سرمایه گذاری در حوزه انسانی و زیرساختی ورزش را افزایش دهند تا کشور دست کم در آینده به ۴ هدف زیر دست یابد:

۱. توسعه فیزیکی مجموعه‌های ورزشی در کشور
۲. ارتقا جایگاه ورزشی ایران در المپیک و جام‌های جهانی
۳.توسعه اقتصاد و اشتغال ورزشی در کشور
۴. میزبانی رویدادهای ورزشی بین‌المللی

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-08]

منابع و ماخذ

۱. آرون، ریمون. (۱۳۸۷) **مراحل اساسی اندیشه در جامعه شناسی** .ترجمه باقر پرهام. تهران، ناشر :علمی و فرهنگی، ص ۱۳۱ و ۳۴۲.

۲. اشرف، احمد، (۱۳۷۳) **هویت ایرانی**، مجله فرهنگی اجتماعی گفتگو، شماره۳، ص ۸

۳. بیل، جیمز (۱۳۶۷) **جنگ، انقلاب و روحیه- قدرت ایران در جنگ خلیج فارس** در مجموعه مقالات بازشناسی جنبه های تجاوز و دفاع-ج۲، تهران، کنفرانس بین المللی تجاوز و دفاع، ص ۴۷.

۴. جهانبگلو، رامین (۱۳۶۸) **انقلاب فرانسه و جنگ از دیدگاه هگل**، تهران، سازمان انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی، ص۸۱.

۵. حافظنیا، محمدرضا، مجتهد زاده، پیروز (۱۳۸۷) **برابرسازی معنایی واژگان جغرافیای سیاسی**، فصلنامه ژئوپلیتیک، سال چهام، شماره۱

۶. حافظنیا، محمدرضا (۱۳۸۵) **اصول و مفاهیم ژئوپلیتیک**، انتشارات پاپلی، ص۵۵-۵۶

۷. حافظنیا، محمدرضا (۱۳۸۸) **جزوه استراتژی ملی**، منتشر نشده.

۸. رابرتسون، یان (۱۳۷۴) **درآمدی بر جامعه**، ترجمه حسین بهروان، انتشارات آستان قدس رضوی، ص۷۹.

۹. روشه، گی (۱۳۶۷) **کنش ا جتما عی**، ترجمۀ هما زنجا ن زا ده ، آ ستان قدس رضوی، ص ۷۶.

۱۰. صلیبا، جمیل (۱۳۸۵) **فرهنگ فلسفی**، ترجمه منوچهر صانعی دره بیدی، تهران: انتشارات حکمت.

۱۱. گیویان، عبدالله (۱۳۶۸) **جنگ و برخی ملاحظات اجتماعی حماسه مقاومت**، جلد اول، تهران ،معاونت فرهنگی و تبلیغات ستاد فرماندهی کل قوا . ص۱۱۰.

۱۲. مورگنتا، هانس (۱۳۸۹) **سیاست میان ملت ها**، تلاش در راه قدرت و صلح، مترجم حمیرا مشیرزاده، انتشارات وزارت امور خارجه، ص۲۳۶.

۱۳. مویر، ریچارد (۱۳۷۹) **جغرافیای سیاسی**، ترجمه دره میرحیدر، تهران: انتشارات سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح.

۱۴. هونتزینگر، ژاک (۱۳۶۸) **درآمدی بر روابط بین الملل** ،ترجمه عباس آگاهی، تهر ان، مؤسسۀ آستان قدس

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-08]

۱۵. وارن، سو-ویدریک، مایکل (۱۳۸۴) **جغرافیای ورزش و اوقات فراغت**، ترجمه زهرا احمدی پور، تهران، انتشارات پگاه اندیشه، ص۷۲.

Coakley, J. (2001) ***Sport in Society: Issues and Controversies***, McGraw-Hill Higher Education, a Division of the McGraw-Hill Companies, Seventh Edition.p-337

Findling John, Pelle, Kimberly (2004) ***Encyclopedia of the modern Olympic movement***, Greenwood publishing, p- 125, 147, 175, 191, 202.

Gibran. K .Daniel (2007) ***The Falklands War: Britain Versus the Past in the South Atlantic*.** Publishers: McFarland Company, Inc. pp53

Hilliard , A.(1950). ***The Forms of Value***. NewYork: Columbia University Press.p-41

http://burmadigest.info/2010/06/07/football-is-war/ - Jun 7th, 2010 Ian Buruma***" Football is War"*** Jun 7th, 2010

http://news.bbc.co.uk/sport2/hi/football/9253692.stm Friday, ***-English media angry at Fifa World Cup voting 'fix'*** 3 December 2010

http://www.footballmedia.net/articles.asp?id=٤٣٧٠ By: Chia Foadi

http://www.guardian.co.uk/football/2010/sep/07/russia-world-cup-2018-vladimir-putin, Luke Harding "***Russia defends 2018 World Cup bid in face of racism and corruption claims***" 7 September 2010

http://www.mirror.co.uk/news/uk-news/mafia-state-this-russian-regime-is-more-267184 ***"Mafia State: This Russian regime is more corrupt than under the Soviets as crime bosses and politicians link up to get rich***" 4Dec 2010

http://www.un.org/en/documents/charter/chapter1.shtml, Charter of the United Nations

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-08]

http://www.vatanemrooz.ir/1388/10/24/***VatanEmrooz***/335/Page/12/Index.htm

Hunt, Lynn (2004) ***Politics, Culture, and Class in the French Revolution,*** university of California-p93

Klucrihohn, Flornce R.; Strodtbeck, F.L. (1961) ***Variations in Value Orientation***. Evanstion III Row/ Peterson & Company.p-57

Maguire, J. (1999) ***Global Sport: Identities, Societies, Civilisations***. Paper presented at the British Olympic Academy, Loughborough, UK, and March. P-94

Parker, Geoffrey, ed. (1987)***The Thirty Years' War***, New York: Routledge Press, p. 2.

Parsons Talcott, Shils Edward, Smelser Neil (2001) ***Values and Value-Orientations in the. Theory of action, In:Towards a General Theory of Action,ed. Cambridge, Mas***: Harvard University Press.p-395

Peirce Charles. (1955**)** ***Philosophical Writings of Peirce***, Newyork: Dower, .p-102

Risol Donn (2010) ***Soccer Stories: Anecdotes, Oddities, Lore, and Amazing Feats***, university of nebraska.p-140

Rokkan,S (1970) ***Citizens, Elections, Parties, Olso***: Universites tsforlaget. P-5

Simon Martin (2004) ***Football and fascism- the national game under Mussolini***, published: Berg p-219

Stephen Kertesz, D (1953) ***Diplomacy in a Whirlpool: Hungary between Nazi Germany and Soviet Russia***, Chapter VIII, p.139-52. University of Notre Dame Press, Notre Dame, Indiana.

Weber Max (1977) ***objectivity in Social science and Social Policy***, Noter Dame: university of Noter Dame Press, p-45

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-08]